

SEÇKİLƏRİN MONİTORİNQİ VƏ DEMOKRATİYANIN TƏDRİSİ MƏRKƏZİ

7 NOYABR 2010-CU İLDƏ MİLLİ MƏCLİSƏ
KEÇİRİLMİŞ SEÇKİLƏRİN NƏTİCƏLƏRİ İLƏ BAĞLI

İLKİN BƏYƏNAT

www.smdt.az

emc.az2001@gmail.com

Tel: (994 12) 596 22 94

I. XÜLASƏ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda seçki sistemi, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafı yönündə çalışan tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır. SMDT hesab edir ki, Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi ölkədə demokratik ənənələrin inkişafına, vətəndaşların maddi rifahının yüksəlməsinə və insan hüquqlarının müdafiəsinə töhfə verəcək.

SMDT Azərbaycanda 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərini uzunmüddətli və qısamüddətli qaydada ölkədə mövcud olan 125 seçki dairəsi ərazisində müşahidə edib. Uzunmüddətli müşahidələrin nəticələrinə dair SMDT iki dəfə Aralıq Hesabat hazırlayaraq, ictimaiyyətə təqdim edib¹. Seçki günü müşahidə ilə bağlı SMDT 1287 vətəndaşla əməkdaşlıq edib və onlara tərəfsiz seçki müşahidəçiliyinin təşkilinə dair 87 təlim keçib. SMDT seçkiqabağı dövrü 83 nəfər uzunmüddətli müşahidəçi, seçki gününü isə 1236 nəfər müşahidəçi ilə izləyib. Parlament seçkiləri günü SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər bütün ölkə üzrə təmsilçilik üzrə təsadüfi yolla seçilmiş 608 seçki məntəqəsində Statistika Əsaslanmış müşahidə aparıblar.

SMDT hesab edir ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin nəticələri dəyərləndirilərkən, seçki prosesinin bütün mərhələləri – seçkiqabağı siyasi mühit, seçki qanunu üzrə vəziyyət, seçkidə sərbəst iştirak imkanları, səsvermə və səslerin hesablanması üzrə ayrıca qiymətləndirmə aparılmalı, bu zaman Azərbaycan Respublikasının azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə dair beynəlxalq öhdəliklərinə istinad olunmalıdır.

SMDT-nin uzunmüddətli müşahidələri göstərir ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri dövründə vətəndaşların sərbəst toplaşmaq və birləşmək hüquqları, o cümlədən söz və mətbuat azadlığına təminat yönündə müsbət dəyişikliklər qeydə alınmayıb.

Son iki ildə Seçki Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər ölkədə bir sıra seçki hərəkətlərinin icrasına hüquqi məhdudiyyətlər yaradıb, habelə bu dəyişikliklər Avropa Şurasının Venesiya Komissiyasının tövsiyələrini əks etdirməyib.

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ilkin mərhələsi – namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesini yerli icra hakimiyyətlərinin seçkilərdə namizəd olmaq istəyən muxalif siyasi partiya fəallarına təzyiqləri ilə müşayiət olunub. Hakim Yeni Azərbaycan Partiyasının irəli sürdüyü namizədlərin hamısı qeydiyyata alındığı halda, muxalifət partiyalarının namizədlərinin yarısı, müstəqil namizədlərin isə üçdə biri qeydiyyata alınmaqdan imtina olunub. Bununla da 1995-ci ildən bəri keçirilən parlament seçkiləri arasında ilk dəfə olaraq hazırkı parlament seçkilərində süni qaydada alternativsizlik mühiti yaradılıb.

SMDT narahatlıqla qeyd edir ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ikinci mərhələsi – seçkiqabağı təşviqat dövründə siyasi müzakirələr və seçkilərə ictimai maraq əvvəlki parlament seçkiləri ilə müqayisədə xeyli aşağı olub. Ölkədə fəaliyyət göstərən televiziya və heç birində qarşıduran siyasi partiyalar və onların liderləri arasında seçki platformalarının ictimaiyyətə təqdimatı, habelə yerli və milli səviyyəli problemlərin müzakirəsi baş verməyib.

¹ Aralıq hesabatları bu SMDT-nin veb sahifəsindən əldə etmək olar - <http://smdt.az/content/parlament2010.html>

SMDT seçki günü seçki məntəqələrinin açılışı zamanı az sayda pozuntular qeydə alıb. Ancaq səsvermə prosesi bir sıra qanun pozuntuları ilə - bir şəxsin bir neçə dəfə səs verməsi (24%), seçicilərin qrup halında məntəqəyə gətirilməsi (20%), adı seçici siyahısında olmayan insanların səsvermədə iştirakı (18%) və saxta seçki bülletenlərinin qutulara atılması (26%) ilə müşayiət olunub. SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər səsələrin sayılması zamanı ölkə üzrə seçki məntəqələrinin 12%-də səsələrin yekun protokollarda düzgün əks olunmadığını qeydə alıblar. Bununla yanaşı ölkə üzrə seçki məntəqələrinin 25%-də yekun protokollar məntəqələrin qarşısında asılmayıb.

Seçki günü namizədləri təmsil edən şəxslərlə yanaşı müşahidəçilərə qarşı da ciddi təzyiqlər qeydə alınıb. Bu təzyiqlər seçki məntəqələrində qanun pozuntularına irad bildirən və səsələrin sayılmasını izləmək istəyən müşahidəçilərə qarşı baş verib.

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin bütün mərhələləri üzrə baş verən qanun pozuntuları və ölkədəki ümumi seçki mühitinə əsasən hesab edir ki, bu seçkilər milli qanunvericiliyin və demokratik seçkilərlə bağlı beynəlxalq standartların tələblərinə cavab verməyib, həmçinin azad və ədalətli hesab oluna bilməz.

II. GİRİŞ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi qeydiyyatı ləğv edilmiş Seçki Monitorinq Mərkəzinin (SMM) təsisçiləri və üzvləri tərəfindən 1 dekabr 2008-ci ildə yenidən təsis edilib. Qeyd edək ki, 14 may 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin qanunsuz iddiası əsasında Xətai rayon məhkəməsi SMM-in qeydiyyatını ləğv edib. SMM təsisçiləri məhkəmənin həmin qərarına etiraz edərək, Apellyasiya Məhkəməsinə və daha sonra Ali Məhkəməyə şikayət ediblər. Ancaq yerli məhkəmələrdə SMM təsisçilərinin şikayəti təmin olunmadığı üçün 2009-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət edilib.

Qeyd edək ki, 2001-2010-cı illərdə SMDT (keçmiş SMM) seçkilərin uzunmüddətli və qısamüddətli müşahidəsi, seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi, seçici fəallığının artırılması, dövlət idarəetməsində vətəndaş iştirakına yardım, seçicilərin maarifləndirilməsi, seçkili hakimiyyət orqanları (bələdiyyələr və parlament) ilə vətəndaşların əlaqələrinin gücləndirilməsi və parlamentarizm ənənələrinin inkişafı yönündə fəaliyyət göstərib.

SMDT (keçmiş SMM) nümayəndələri Azərbaycan Respublikasında keçirilən 11 seçkini (əlavə və təkrar parlament seçkiləri, referendum, parlament, prezident və bələdiyyə seçkilərini) müşahidə ediblər. Bu seçkilər dövründə 9500 nəfərdən artıq könüllü müşahidəçiyə 480 dəfə təlim keçirilib və onların seçki komissiyalarında akkreditə olunmaları üçün hüquqi-texniki yardım göstərib.

SMDT ATƏT-ə üzv 17 ölkədən 22 QHT-ni birləşdirən Seçkilərin Monitorinqi Təşkilatlarının Avropa Şəbəkəsinin (ENEMO) üzvüdür. İndiyədək SMDT-nin 360 nəfərdən artıq üzvü ENEMO-nun və ATƏT/DTHB-nin təşkilatçılığı ilə Beynəlxalq Seçki Müşahidə Missiyalarında iştirak edib.

2010-cu ildə SMDT Azərbaycan Respublikasının 11 bölgəsində - Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Cəlilabad, Göyçay, Sabirabad, Beyləqan, Xaçmaz və Naxçıvan

şəhərlərində yerli QHT-lər və vətəndaş qrupları ilə əməkdaşlıq edərək, müxtəlif proqramlar həyata keçirib.

III. SEÇKİQABAĞI VƏZİYYƏT

a) Siyasi Mühit

7 noyabr 2010-cu ildə Milli Məclisə keçirilən seçkilər insan hüquq və azadlıqları sahəsində əvvəllər keçirilmiş seçkilərdən (15 oktyabr 2003-cü prezident və 6 noyabr 2005-ci il parlament) sonra yaranmış siyasi böhran dövrünə təsadüf edir. Qeyd edək ki, 6 noyabr 2005-ci ildən sonra keçirilən seçkilərdə (15 oktyabr 2008-ci il prezident və 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə) müxalif siyasi qüvvələrin iştirakı zəif olub. Siyasi partiyalar, xüsusən də son 7 ildə keçirilən bütün seçkilərdə hakimiyyətə qarşı əsas qarşıduran tərəf olmuş siyasi qüvvələr 15 oktyabr 2008-ci il prezident seçkilərini boykot etmiş, nəticədə seçkilər siyasi alternativsizlik mühitində baş tutmuşdur.

26 noyabr 2005-ci ildə “Azadlıq” seçki blokunun Bakı şəhərində keçirdiyi dinc etiraz aksiyasından sonra ötən 5 ilə yaxın müddətdə şəhərin mərkəzində dinc etiraz aksiyalarına imkan verilməyib. Məsələn, Müsavat, AXCP və Demokratik İslahat Uğrunda İttifaqın üzvləri 2010-cu il ərzində 9 dəfə piket və mitinq keçirməyə cəhd ediblər. Amma bu aksiyalara Bakı Şəhər İcra hakimiyyəti icazə verməyib və aksiyaları polislər dağıdaraq, iştirakçıları saxlayıblar.

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri ərəfəsində ATƏT-in Bakı ofisi 3 dəfə iqtidar və müxalifət yönlü siyasi partiyalar, habelə QHT və KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə müzakirələr təşkil edib. Bu müzakirələrdə əsasən ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun 15 oktyabr 2008-ci il prezident seçkiləri ilə bağlı tövsiyələri, o cümlədən seçkilərin idarəçiliyi, sərbəst toplaşmaq azadlığı və seçkilərdə medianın roluna dair məsələlər müzakirə olunub.

b) İnsan hüquq və azadlıqlarının vəziyyəti

Seçkilər ərəfəsi və seçkilər dövründə ölkədə vətəndaşların sərbəst toplaşmaq azadlığına təminat, söz və mətbuat azadlığının müdafiəsi yönündə müsbət dəyişikliklər qeydə alınmayıb. Parlament seçkiləri ərəfəsi və seçkilər elan olunduqdan sonra həbsdə olan bloqçular – Adnan Hacızadə və Emin Abdullayev, habelə “Gündəlik Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Eynulla Fətullayevin azad olunması yönündə yerli və beynəlxalq hüquq müdafiə təşkilatlarının söyləri nəticəsiz qalıb.

Qeyd edək ki, 22 aprel 2010-cu ildə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi həbsdə olan jurnalist Eynulla Fətullayevin işi ilə bağlı Azərbaycana qarşı qərar çıxarıb. Qərara görə Fətullayev **dərhal azadlığa buraxılmalı** və Azərbaycan dövləti ona **25 min avro** məbləğində təminat ödəməlidir¹. Ancaq Azərbaycan dövləti qərarı icra etmədi və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Böyük Palatasına qərardan şikayət verildi. Ancaq 15 oktyabr 2010-

¹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?sessionId=52217787&skin=hudoc-en&action=html&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=81803&highlight=>

cu ildə Məhkəmənin Yuxarı Palatası Azərbaycan hökumətinin şikayətini təmin etməyərək, Eynulla Fətullayevin azad olunması barədə əvvəlki qərarı qüvvədə saxladı.

Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının sərbəst fəaliyyəti üçün hüquqi-siyasi məhdudiyyətlər 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri ərəfəsində aradan qalxmayıb. Məsələn, “İnsan Haqları – 2003” İctimai Birliyinin, Televiziya və Alternativ Media İnkişaf Mərkəzi, “Bələdiyyələrin İnkişafına Yardım” İctimai Birliyi, Demokratik İslahatlar Uğrunda Cəmiyyət, Hüquq Təşəbbüsləri Mərkəzi, Media Monitoring İnstitutu və digər qeyri-hökumət təşkilatları dövlət qeydiyyatı üçün Ədliyyə Nazirliyinə müraciət etsələr də, onların sənədləri əsassız səbəblərlə geri qaytarılıb. Qeyri-rəsmi araşdırmalara görə hazırda ölkədə 3500-dən artıq QHT mövcuddur. Onların 2500-ə yaxın QHT qeydiyyatdan keçib, 1000- dən yuxarı QHT isə dövlət qeydiyyatına alınmayıb.

Parlament seçkiləri öncəsi Ədliyyə Nazirliyinin Seçkilərin Monitoringi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzinin (SMDT) qeydiyyatından imtinası ilə bağlı təşkilatın şikayətinə Yasamal rayon məhkəməsində baxılıb. Məhkəmə Ədliyyə Nazirliyinin xeyrinə qərar çıxarıb və bu qərardan SMDT apelyasiya şikayəti versə də, Bakı Apellyasiya Məhkəməsi rayon məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxlayıb. 13 avqust 2010-cu ildə Ali Məhkəmədə SMDT-nin iddiası təmin edilməyib və sənədlər yenidən baxılması üçün Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə qaytarılıb. Qeyd edək ki, SMDT-nin Bakı Apellyasiya Məhkəməsində işinə 12 noyabr 2010-cu ildə yenidən baxılacaq.

c) Seçki qanunu

7 noyabr 2010-cu ildə keçirilən parlament seçkiləri sonuncu parlament seçkiləri ilə (6 noyabr 2005-ci il) müqayisədə daha fərqli hüquqi normalar əsasında keçirildi. Belə ki, 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri öncəsi Seçki Məcəlləsinə 2 dəfə əlavə və dəyişikliklər edilib.

Seçki Məcəlləsinə 2 iyun 2008-ci ildə edilmiş əlavə və dəyişikliklər ictimai müzakirələr aparılmadan, habelə yerli və beynəlxalq təşkilatların dəstəyini almadan qəbul edilib. Bu dəyişikliklərdə seçki müddətinin 120 gündən 75 günədək azaldılması və namizədlərin qeydiyyatının alternativ variantı kimi nəzərdə tutulan qeydiyyat depozitinin (seçki girovu) ləğvi yer alırdı.

18 iyun 2010-cu ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Yeni Azərbaycan Partiyasını təmsil edən deputatların təşəbbüsü ilə “Seçki Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklər haqqında” qanun layihəsini qəbul etdi. Bu layihəyə əsasən seçki müddəti 75 gündən 60 günə azaldıldı, həmçinin qeyd alınmış namizədlərin təbliğat aparması üçün dövlət büdcəsindən maliyyə ayrılması dayandırıldı. Qeyd edək ki, YAP-ın təqdim etdiyi qanun layihəsi Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının rəyi öyrənilmədən qəbul edildi.

IV. SEÇKİ GÜNÜ ÖNCƏSİ MÜHİT

a) Seçki komissiyalarının fəaliyyəti

Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı, seçkiqabağı təşviqat və seçki günü ilə bağlı təşkilati-təchizat işlərini qanunla müəyyən olunmuş müddətdə həyata keçirib.

MSK-nın iclaslarında yerli və beynəlxalq müşahidəçilər, jurnalistlərin iştirakı təmin olunub. Bununla belə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsində bəzi Dairə Seçki Komissiyalarının seçici imzalarının yoxlanılması zamanı aşkarlığı təmin etməyiblər. Eyni zamanda MSK-ya verilən şikayətlərin araşdırılması prosesində bəzi hallarda namizədlərin iştirakı təmin olunmayıb.

7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Milli Məclis seçkilərində səsvermə gününə hazırlıqla bağlı MSK 500 seçki məntəqəsində seçki günü internet vasitəsilə izləmə biləcək veb-kameraların quraşdırılması barədə qərar qəbul edib.

MSK 7 noyabr 2010-cu il Milli Məclis seçkilərini bütün respublika üzrə müşahidə etmək üçün 3466 yerli müşahidəçini və 24 ölkəni təmsil edən 1026 beynəlxalq müşahidəçini qeydiyyatdan keçirib.

Dairə seçki komissiyaları isə dairə ərazisində müşahidəçilik aparmaq istəyən 43153 nəfər müşahidəçini qeydiyyatdan keçirib. Ancaq yerli müşahidəçilərin qeydiyyatı bəzi seçki dairələri, o cümlədən MSK-da yubanma və məhdudiyətlərlə müşayiət olunub. Məsələn, 64 sayılı Sabirabad ikinci DSK sədri Şükür İmanov müşahidəçi olmaq istəyən şəxslər - Hacıyev Şahbaz Əzər oğlu, Məmmədov Rafiq Nadir və Zeynallı Tofiq Vərqa oğlunun müşahidəçi kimi qeydiyyata alınmasından əsassız olaraq imtina edib. 65 sayılı Saatlı-Sabirabad-Kürdəmir seçki dairəsinin sədri heç bir əsas göstərmədən Abbasov Cəmil Nadir oğlu və Ağayev Bəxtiyar Əliqulu oğlunun müşahidəçi kimi qeydiyyata alınmasından imtina edib. Eyni hallar 77 sayılı Astara, 110 sayılı Zaqatala, 31 sayılı Suraxanı ikinci, 10 sayılı Binəqədi üçüncü, 22 sayılı Nəsimi ikinci seçki dairələrində baş verib.

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri gününədək MSK-ya daxil olmuş şikayətlərin böyük əksəriyyəti namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi üzrə olub. Məsələn, deputatlığa namizədliyi qeydə alınmayan şəxslərin şikayətlərinin sayı 172 olmaqla, ümumilikdə MSK-ya 239 şikayət veriblər. Ancaq MSK yalnız 40 şikayəti təmin edib.

Qeyd edək ki, Seçki Məcəlləsinin 112-1.4-cü maddəsinə əsasən MSK nəzdində fəaliyyət göstərən Ekspert qrupunun üzvləri şikayətləri araşdırarkən əlavə sübut və dəlillərdən istifadə etməklə araşdırma apara bilər. Ancaq Ekspert qrupu şikayətləri araşdırarkən əsasən DSK-da qəbul edilən qərarlara əsaslanıb, əlavə sübut və səndələrdən istinad etməyib.

MSK-ya daxil olmuş bəzi şikayətlər tam araşdırılmayıb. Belə ki, bəzi hallarda DSK-ların qərarlarında göstərilən əsaslardan biri araşdırılıb, digər hal barədə isə MSK araşdırma aparmayıb.

Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində qeydiyyata alınmaqdan imtina edilən 50 namizəd MSK-nın qərarından Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə şikayət verib. Ancaq bu

şikayətlərdən yalnız 4-ü məhkəmə tərəfindən təmin edilib. Digər şikayətlər barədə qərarlar isə tam araşdırılmadan qəbul edilib.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin qərarlarından Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinə 12 şikayət verilib. Buna baxmayaraq məhkəmə yalnız 2 şikayəti təmin edib, digər şikayətlər barədə isə obyektiv araşdırılma aparılmayıb.

b) Seçici siyahıları

Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq seçicilərin daimi siyahısı hər bir seçki məntəqəsi üzrə MSK-nın müəyyənləşdirdiyi formada - hər il mayın 30-dək təsdiq edilir. Eyni zamanda seçkilərin elan olunduğu gündən əvvəlki 12 ayın azı 6 ayı ərzində müvafiq seçki məntəqəsinin ərazisində yaşayan vətəndaşlar həmin seçki məntəqəsi üzrə seçicilərin daimi siyahısına daxil edirlər.

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər 7 noyabr 2010-cu il seçkiləri dövründə seçici siyahılarının monitorinqini həyata keçirib.

Müşahidəçilər seçicilər siyahısının əksər seçki məntəqələrində qanunla müəyyən edilmiş vaxtda asılmadığını qeydə alıblar. Ancaq bəzi seçki məntəqələrində seçici siyahılarının 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkilərindən sonra yenilənmədiyi müəyyən edilib¹.

Bəzi məntəqələrdə seçicilər barəsində məlumatların seçicilər siyahısına daxil edilməsi zamanı da yanlışlıqlara yol verilib. Müşahidəçilər vəfat etmiş şəxslərin adlarının seçicilər siyahısına daxil edilməsi hallarına rast gəliblər.

Seçici siyahılarının seçki dairələri üzrə vəziyyəti və ölkə üzrə seçicilərin qeyridəqiq sayı ilə bağlı məsələlərə aydınlıq gətirilməsi üçün SMDT MSK-ya müraciət edib. Müraciətdə aşağıdakı üç məsələyə aydınlıq gətirilməsi xahiş olunub:

- ❖ MSK-nın ölkə üzrə seçicilərin sayı ilə bağlı açıqladığı rəqəmlə 4 829 888 nəfər (54 faiz) Dövlət Statistika Komitəsinin ölkə əhalisinin sayı ilə bağlı internet sahifəsində yerləşdirdiyi 6 438 000 rəqəmlər (70 faiz) arasındakı fərqlərə aydınlıq gətirilməsi;²
- ❖ Son iki ildə Azərbaycanda keçirilən səsvermələr – 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə, 18 mart 2009-cu il Referendum və 7 noyabr 2010-cu il Parlament seçkiləri zamanı seçicilərin sayında baş verən artma-azalmaların səbəblərinin araşdırılması;
- ❖ Bəzi seçki dairələrinin formalaşdırılmasında Seçki Məcəlləsində göstərilən qaydalara əməl olunmamasının səbəblərinin aydınlaşdırılması xahiş olunub. Məsələn, 5 sayılı Şahbuz-Babək, 54 sayılı Şabran-Siyəzən, 26 sayılı Sabunçu birinci seçki dairələrinin seçicilər siyahısında ümumi saylar arasında kəskin fərqlər müşahidə edilir.

c) Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı

Seçki məəcəlləsinə olan son dəyişikliklər namizədlərin qeydiyyatı üçün tələb olunan iki qaydadan birini – seçici imzalarının toplanmasına alternativ olan maliyyə depozitinin ləğvini nəzərdə tuturdu. Bu yeni proses dairə seçki komissiyalarına (DSK) müxalif və müstəqil namizədləri qeydiyyata almaqdan imtina üçün imkan yaratdı. Təqribən 1100 namizədin seçki

¹ SMDT-nin İkinci Aralıq Hesabı 4 noyabr 2010, səh. 11

² <http://www.azstat.org/statinfo/education/az/001.shtml>

yarısına qoşulmasına baxmayaraq, onlardan yalnız 734-ü qeydə alınmış oldu. Hakim Yeni Azərbaycan Partiyasının irəli sürdüyü 111 namizədinin hamısı qeydə alınıb. Müxalifət partiyalarının və bloklarının namizədlərinin yarından çoxu DSK-lardan qeydiyyatdan keçə bilmədi. Müstəqil namizədlərin üçdə birinin namizədliyindən imtina edilmiş. Ümumilikdə isə bu rəqəm 332 oldu. Əlavə olaraq da 71 nəfər namizədliyini geri götürüb. Nəticə olaraq, 2010-cu ilin noyabr seçkiləri 1995-ci il parlament seçkilərindən bəri ən az namizədin iştirak elədiyi bir seçki oldu. 2005 seçkilərində bundan təqribən 3 dəfədən artıq namizəd seçkidə iştirak edib. Nəticədə namizədlərin qeydiyyatı prosesi ədalətli seçki keçirmək imkanlarını azaltdı.

6 noyabr 2005-ci ildə keçirilmiş parlament seçkilərdən fərqli olaraq hazırkı parlament seçkilərinin ilkin mərhələsi - namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi seçkilərin demokratikliyinə mənfi təsir edən qanun pozuntuları ilə müşayiət olunub. SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, qanun pozuntuları əsasən müxtəlif siyasi partiyalar və seçki blokları adından namizədliyi irəli sürülmüş şəxslərə qarşı baş verib. Bununla da bir çox seçki dairələrində DSK-lar siyasi alternativsizlik mühitinin süni olaraq yaradılmasına rəvac veriblər. Ümumilikdə isə hazırkı parlament seçkilərinin ilkin mərhələsində baş vermiş qanun pozuntuları bu mərhələnin ədalətliyini şübhə altına alaraq, seçkilərdə alternativ seçim imkanlarının məhdudlaşdırılması ilə nəticələnib.

Bir çox hallarda isə dövlət müəssisələrində işləyən şəxslərin YAP namizədlərinin xeyrinə imza toplaması faktı qeydə alınıb.

Bəzi hallarda qanunda göstərilməsinə baxmayaraq imzaların yoxlanılması prosesini izləmək hüququ namizədlərə tanınmamışdır.

SMDT namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi ilə bağlı 56 seçki dairəsində namizəd olmaq istəyən şəxslərə münasibətdə bərabərliyin pozulması, imzaların yoxlanılması prosesi üzrə aşkarlığın təmin olunmaması, seçki prosesinə yerli icra hakimiyyəti nümayəndələrinin kənar müdaxilələri və imza vermiş seçicilərə qarşı təzyiq hallarını qeydə alıb.

d) Seçkiqabağı təşviqat kampaniyası

7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin ikinci mərhələsi – seçkiqabağı təşviqat prosesi Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq, Kütləvi informasiya vasitələrində, kütləvi tədbirlərin keçirilməsi, çap, audovizual və digər təşviqat materiallarının yayılması ilə aparılıb.

SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, seçki müddətinin 60 günə azaldılması, o cümlədən seçkiqabağı təşviqat müddətinin 23 günə endirilməsi seçkiqabağı təşviqatın aparılmasına vaxt məhdudiyəti yaradıb.

MSK 15 oktyabr 2010-cu ildə keçirilən iclasında qeydiyyata alınmış bütün namizədlərə İctimai Televiziyada (İTV) 4 dəqiqəlik pulsuz efir vaxtının verilməsi barədə qərar qəbul edib. Qeyd edək ki, bu qərar qanunla tənzimlənməyib və Seçki Məcəlləsinin təşviqatın teleradio təşkilatlarında aparılması barədə tələbləri ilə uyğunlaşdırılmayıb. Xatırladaq ki, Seçki Məcəlləsinə əsasən¹ ölkə üzrə seçki dairələrinin 60-dan çoxunda (ölkədə 125 seçki dairəsi mövcuddur) qeydiyyatdan keçmiş namizədləri olan siyasi partiyalar və seçki blokları televiziyada pulsuz efir vaxtı əldə edirlər. Ancaq bu seçkilərdə ilk dəfə olaraq heç bir siyasi

¹ Seçki Məcəlləsinin 80.1-ci maddəsi

partiya və ya blok bu imkanı əldə etmədi. Bununla da Azərbaycan Respublikasının müstəqillik tarixində ilk dəfə olaraq parlament seçkiləri dövründə qarşıduran siyasi qüvvələrin debatları keçirilmədi.

7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək Milli Məclis seçkilərinin təşviqat mərhələsində ödənişli təşviqatda iştirak etmək istəyən Kütləvi İnformasiya Vasitələri qiymətləri bütün namizədlər üçün əlçatan olmayıb. SMDT təəssüflə qeyd edir ki, televiziyalarda pullu efir vaxtının qiyməti reklam qiymətinin maksimum həddi qədər göstərilib.

MSK təşviqat kampaniyası başlamamışdan əvvəl namizədlərin seçki komissiyaları ərazisində seçicilərlə görüşməsi və toplantı keçirilməsi üçün yerlərin siyahısını müəyyənləşdirib. Bu siyahıda ümumilikdə 118 seçki dairəsini əhatə edən açıq və qapalı olmaqla 4930 yer var. Müəyyən edilmiş 4930 yerdən 2676 yer açıq, 2254 yer isə qapalı yerlərdir¹. MSK-nın siyahısında yerlərin tutumu barədə də məlumat göstərilib. SMDT seçkiqabağı təşviqat dövründə bu yerlərin montitorinqini apararaq, müəyyən edib ki, 511 yerin sahəsi seçicilərlə görüşlərin keçirilməsi üçün münasib deyil. Bununla belə qeyd edək ki, nə Seçki Məcəlləsində, nə də ki, MSK-nın hər hansı təlimatında bu barədə göstəriş yoxdur.

Nə parlament seçkiləri ərəfəsində, nə də seçkiqabağı təşviqat dövründə siyasi partiyaların iri şəhərlər, o cümlədən Bakıda yürüş-mitinqlər keçirməsinə imkan verilməyib. Məsələn, "AXCP-Müsavat" seçki blokunun 17 oktyabr 2010-cu ildə keçirməyi planlaşdırdığı mitinqə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti icazə verməyib.

Təqdiredici haldır ki, bu seçkilərdə bəzi deputatlığa namizədlər yeni medianın imkanlarından geniş istifadə edərək, Facebook, Youtube, Twiter kimi sosial şəbəkələrdə öz təbliğatlarını aparıblar. Bu təşviqat üsullarına müraciət edilməsinin digər bir səbəbi isə bütün namizədlər üçün ödənişli təşviqat imkanlarının maddi baxımdan əlçatan olmaması, habelə bir çox televiziyaaların təşviqat prosesində iştirak etməməsidir.

V. SEÇKİ GÜNÜ MÜŞAHİDƏÇİLİK

Seçki günü müşahidə metodologiyası

SMDT 7 noyabr 2010-cu ildə keçiriləcək parlament seçkilərini Statistika Əsaslanmış Müşahidə (SƏM) metodologiyası əsasında ölkənin 125 seçki dairəsi üzrə 1000-dən çox seçki məntəqəsində izləyib. Müşahidə 2 istiqamətdə təşkil edilib.

Birinci istiqamət üzrə 608 seçki məntəqəsində seçki günü məntəqələrin açılması, səsvermə və səssayma prosesləri müşahidə edilib. Qeyd edək ki, SƏM metodu üzrə 608 seçki məntəqəsi milli təmsilçilik (ölkə üzrə seçki məntəqələrinin ümumi sayı) əsas götürülməklə təsadüfi (ixtiyari) seçim əsasında müəyyən edilib. Bu metodologiyanın başlıca üstünlüyü seçki günü keçirilən seçki prosesinin ölkənin bütün seçki məntəqələrində hüquqi keyfiyyətinə dair dəqiq və operativ məlumat əldə etməkdir.

İkinci istiqamət üzrə SMDT seçki günü 18 seçki dairəsində məntəqələrin açılması, səsvermə və səssayma prosesləri ilə yanaşı namizədlər arasında səsələrin protokollaşdırılması prosesinin

¹ http://www.cec.gov.az/az/main_az.htm#

düzgünlüyünü öyrənib. SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər 18 seçki dairəsində bütün seçki məntəqələrində yerləşməklə namizədlər arasında səslerin bölünməsinə müşahidə ediblər.

SMDT seçki günü monitorinqin nəticələrinə dair 2 dəfə Press Reliz hazırlayaraq yayıb.

Müşahidəçilərin hazırlanması və yerləşməsi

SMDT seçki günü tərəfsiz və müstəqil müşahidəçiliyin təşkili ilə bağlı ölkənin 11 bölgəsində 86 təlim keçib. Bu təlimlərdə 1234 nəfər ölkə vətəndaşı iştirak edib. Onlardan 1044 nəfərin MSK-da, 226 nəfərin isə DSK-da qeydiyyatına hüquqi yardım göstərilib, ümumilikdə SMDT 1100-dən çox müşahidəçi ilə seçki günü əməkdaşlıq edib.

SMDT seçki günü üçün müşahidəçiləri hazırlamaq üçün ABŞ Milli Demokratiya İnstitutu və ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun inkişaf etdirdiyi metodlardan istifadə edib. Müşahidəçiləri hazırlayacaq təlimçilər üçün 2 günlük Təlimçilər üçün Təlim keçirilib. Bundan sonra təlimçilər 1287 nəfərə 15 oktyabrdan 3 noyabrada təlimlər keçiriblər.

SMDT-nin təlimləri zamanı müşahidəçilərə tərəfsiz müşahidəçiliyə dair davranış qaydaları, müşahidəçilərin hüquq və səlahiyyətləri, seçki günü səsvermə və səssayma qaydaları, müşahidəçilik üzrə anket formalarından istifadə və hesabatvermə üzrə təlimatlandırılıb.

Seçki günündən əvvəl, SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər müxtəlif növ təzyiqlərə məruz qalaraq, müşahidə prosesindən çəkiniblər. Məsələn, 105 sayılı Tovuz seçki dairəsindən qeydiyyatdan keçən müşahidəçi Asim Bağirovun yaşadığı ünvana Vahidli kənd icra nümayəndəsi Oqtay Mürsəlov zəng edərək bildirib ki, o seçki günü müşahidəçi olacağı təqdirdə təhsil aldığı Azərbaycan Aqrar Universitetindən xaric oluna bilər. 100 sayılı Şəmkir-Daşkəsən seçki dairəsində müşahidəçi kimi qeydiyyatdan keçən Elnur Paşayevə Daşkəsən icra başçısının müavini Mövsümov Hüseyn tərəfindən təzyiq olunub. İcra başçısının müavini müşahidəçiyə bildirib ki, seçki günü müşahidəçi olacağı təqdirdə işlədiyi Daşkəsən qəsəbə orta məktəbindən kənarlaşdırılacaq. 64 sayılı Sabirabad ikinci seçki dairəsindən qeydiyyatdan keçən müşahidəçi Əhmədov Asəfin yaşadığı ünvana Mürsəlli kənd icra nümayəndəsi Nazim Cavadov gələrək bildirib ki, səsvermə günü müşahidəçi olacağı təqdirdə kənddən qovulacaq.

Seçki məntəqələrinin açılması

Müşahidə aparılan cüzi sayda seçki məntəqəsində seçki məntəqələrinin təşkili və açılması zamanı problemlər qeydə alınıb. Məsələn, seçki məntəqələrinin 98 faizində gizli səsvermə üçün şərait yaradılıb. Seçki məntəqələrinin 97 faizində seçki qutuları möhürlənməzdən əvvəl boş olması nümayiş etdirilib. Ancaq seçki məntəqələrinin 8 faizində qeydiyyatda olan seçicilərin sayı elan olunmayıb. Eyni zamanda seçki məntəqələrinin 8 faizində məntəqədə olan seçki bülletenlərinin sayı elan olunmayıb. Seçki məntəqələrinin 16 faizində daşınan seçki qutularında səsvermə üçün müraciətlərin sayı elan edilməyib.

Səsvermə prosesi

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində səsvermə prosesində müxtəlif növ seçki hərəkətlərinin qanunda nəzərdə tutulduğu kimi deyil, pozuntularla müşayiət olunduğunu

qeydə alıb. Bu pozuntuları seçki prosesinin keyfiyyətinə təsirinə və sayına görə 2 cür qruplaşdırmaq olar.

Birinci qrupa ölkə üzrə seçki məntəqələrinin 10 faizindən çoxunda qeydə alınmış qanun pozuntuları daxildir:

Pozuntunun adı	Məntəqə sayı (faiz)
Seçicilərin barmaqları mürəkkəblə işarələnmədən səsverməyə buraxılması	25 %
Seçicilərin barmaqları yoxlanılmadan səsverməyə buraxılması	28 %
Barmağı gözəgörünməz mürəkkəblə işarələnmiş seçicilərin səsverməyə buraxılması	19 %
Adı seçici siyahısında olmayan seçicilərin səsverməyə buraxılması	18 %
Səsvermə zamanı gizliliyin pozulması	24 %
Bir şəxsin bir-neçə dəfə səsvermədə iştirakı (başqasının əvəzinə səsvermə)	24 %
Saxta bülletenlərin seçki qutusuna atılması	26 %
Seçicilərin qrup halında səsverməyə gətirilməsi	20 %
Seçicilərin hər hansı bir namizədin xeyrinə səs verməyə təhrik edilməsi	20 %

İkinci qrupa ölkə üzrə seçki məntəqələrinin 10 faizindən azında qeydə alınmış qanun pozuntuları daxildir:

Pozuntunun adı	Məntəqə sayı (faiz)
Zəruri sənədləri olan seçicilərin səsverməyə buraxılmaması	8 %
Seçici siyahısını imzalamadan seçicilər səsverməyə buraxılması	8 %

Səslərin sayılması

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər səslərin sayılması zamanı prosesin keyfiyyətinə təsir edən ciddi qanun pozuntularını qeydə alıblar. SMDT bu pozuntuları aşağıdakı kimi qruplaşdırıb:

Pozuntunun adı	Məntəqə sayı (faiz)
Seçki qutuları açılmazdan əvvəl möhürlərinin yoxlanılmaması	5 %
İstifadə olunmamış bülletenlərin sayılıb ləğv edilməməsi	7 %
Səsvermənin nəticələrinin protokollarda yanlış əks olunması	12 %
Səslərin sayılması prosesinin açıq keçirilməməsi	5 %
Protokolun surətinin seçki məntəqəsinin qarşısında asılmaması	25 %
Protokolun surətinin müşahidəçilərə verilməməsi	15 %

Protokolların bir yerə toplanması

SMDT təsüflə qeyd edir ki, bəzi seçki məntəqələrində səsvermənin yekunlarına dair protokollar DSK-larda tərtib olunub və bununla da Seçki Məcəlləsinin tələbləri kobud şəkildə pozulub. Eyni zamanda seçki məntəqələrindən gələn protokolların Dairə Seçki Komissiyasından Mərkəzi Seçki Komissiyasına göndərilməsində yubanma müşahidə olunub.

SMDT yaxın günlərdə seçki məntəqələrindən daxil olmuş protokol məlumatları üzrə araşdırmalarının yekunlarını növbəti hesabatında dərc edəcək.

Seçici fəallığı

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilərə seçki məntəqələrində verilmiş məlumatlara görə ölkə üzrə seçici fəallığı 44 faiz olub. Ancaq MSK elan etdiyi ilkin rəsmi rəqəm 50 faiz olub. Seçki məntəqələri ilə MSK-nın elan etdiyi rəqəmlər arasında fərq göstərir ki, seçici fəallığı barədə şişirdilmiş rəqəm ola bilər.

Seçki günü müşahidəçilərə təzyiqlər

Seçki günündən əvvəl başlayaraq, SMDT ilə əməkdaşlıq edən 40 nəfər müşahidəçi yerli icra hakimiyyətlərinin təzyiqləri nəticəsində müşahidəçilikdən imtina edib.

Ölkə üzrə seçki məntəqələrinin 10 faizində müşahidəçilərin fəaliyyətinə müxtəlif maneələr yaradılıb. Müşahidəçilərə qarşı təzyiqlər halları əsasən Naxçıvan, Sabirabad, Quba və Qusarda daha çox qeydə alınıb. MSK və DSK-da qeydiyyatdan keçmiş müşahidəçilərə qarşı seçki günü baş verən təzyiqlər nəticəsində 10 nəfər müşahidəçini seçki məntəqələrindən kənarlaşdırıb.

Müşahidəçilərə təzyiqlərlə bağlı məlumatlar:

- ❖ 88 sayılı Göyçay seçki dairəsinin 15 sayılı seçki məntəqəsində Çarixlı kənd orta məktəbinin direktoru Mahmudov Xalidin dəvəti ilə məntəqəyə daxil olan polis müşahidəçi Əli Umudovu məntəqədən kənarlaşdırıb.
- ❖ 39 sayılı Kəpəz birinci seçki dairəsinin 14 sayılı seçki məntəqəsində komissiya sədri Hafiz Əsgərov seçicilərin təkrar səsverməsinə qarşı iradəni bildiren müşahidəçi Nigar Abbaszadəni seçki məntəqəsindən kənarlaşdırıb.
- ❖ 79 sayılı İmişli seçki dairəsinin 15 sayılı məntəqəsində müşahidəçi olan Vüqar Qədirov məntəqə seçki komissiyasının sədrinin dəvət etdiyi polis tərəfindən kənarlaşdırılıb.
- ❖ 20 sayılı Nərimanov ikinci seçki dairəsinin 30 sayılı MnSK-nın sədri Vüqar Hüseynov məntəqəyə polis dəvət edərək, müşahidəçi Azər Məmmədovun məntəqədən kənarlaşdırılmasına nail olub.
- ❖ 22 sayılı Nəsimi ikinci seçki dairəsinin 20 sayılı MnSK sədri Namiz Əhmədov həmin dairənin 19 sayılı seçki məntəqəsinə gələrək müşahidəçi olan Elgiz Əliyevin məntəqədən kənarlaşdırılması barədə akt tərtib.
- ❖ 38 Nizami ikinci seçki dairəsinin 17 sayılı MnSK sədri Məleykə Gürcəliyeva müşahidəçi Məmmədli Ceyhuna fiziki zorakılıq nümayiş etdirərək müşahidəçinin tərtib etdiyi akt əlindən almaq istəyib.
- ❖ 19 sayılı Nərimanov seçki dairəsinin 22 sayılı məntəqəsinin sədri müşahidəçi Gülnar Əliyevanı heç bir əsas olmadan məntəqədən kənarlaşdırıb.
- ❖ 15 sayılı Yasamal birinci seçki dairəsinin 9 sayılı MnSK sədr Nüşabə Novruzova müşahidəçi Şirxan Səlimovu seçicilərin qrup halında məntəqəyə gətirilməsi ilə bağlı akt tərtib etdiyi üçün həmin məntəqədən kənarlaşdırıb.
- ❖ 2 sayılı Şərur seçki dairəsinin 6 sayılı MnSK sədri Rzayeva Pakizə müşahidəçi Əsgərov Zakirin məntəqəni tərk etməsi üçün işlədiyi Şərur şəhər Poçt şöbəsinin rəhbəri Ərəstun Əliyevi məntəqəyə dəvət edib. Poçtmatın müdiri müşahidəçiyə təzyiqlər edərək onu məntəqədən kənarlaşdırıb.

- ❖ 107 sayılı Qazax dairə seçki komissiyasının 35 sayılı MnSK-nın sədri İbrahim Mehdiyev məntəqəyə polis dəvət edərək müşahidəçi Fərid Zülfüqarovu məntəqədən kənarlaşdırıb.
- ❖ 75 sayılı Lənkəran-Masallı seçki dairəsinin sədri İlqar Məmmədov 39 sayılı seçki məntəqəsində müşahidəçi olan Toğrul Ələkbərova zəng edərək məntəqəni tərk etməsi üçün hədə qorxu gəlib.
- ❖ 103 sayılı Gədəbəy seçki dairəsinin 26 sayılı məntəqəsində MnSK sədri Namazov Üsaməddin müşahidəçi Arif Tağıyevi məntəqəyə buraxmayıb.

V. NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin monitorinqinə dair aşağıdakı ilkin nəticələrə gəlib:

- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri dövründə seçkiqabağı mühit azad və demokratik seçkilər keçirməyə imkan verməyib, siyasi azadlıqlar, xüsusən də söz və mətbuat azadlığı, birləşmək və sərbəst toplaşmaq azadlığı yönündə çatışmazlıqlar aradan qalxmayıb.
- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərində namizədlərin qeydiyyatı dövrü ciddi qanun pozuntuları ilə müşayiət olunaraq, seçkilərdə alternativsizlik mühitinin yaradılması ilə nəticələnib.
- Son parlament seçkilərində seçkiqabağı təşviqat kampaniyasında qarşıduran siyasi tərəflər, o cümlədən namizədlər arasında bərabər və rəqabətli siyasi şərait təmin olunmayıb.
- Seçkilərinin bütün mərhələlərində seçki iştirakçılarına, xüsusən də namizədlər, seçicilər və müşahidəçilərə qarşı təzyiqlər və təhdidlər qeydə alınıb.
- Son iki ildə Seçki Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər nəticəsində bir sıra seçki hərəkətlərinin icrası çətinləşmiş, namizədlərin qeydiyyatı və seçkiqabağı təşviqata hüquqi məhdudiyətlər yaranmışdır. Eyni zamanda yerli və beynəlxalq təşkilatların seçki Məcəlləsinin təkmilləşdirilməsi yönündə tövsiyələri nəzərə alınmamışdır.
- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkiləri günü ölkə üzrə seçki məntəqələrində səsvermə zamanı xeyli sayda qanun pozuntuları, xüsusən də bir şəxsin bir neçə dəfə səs verməsi və saxta bülletenlərdən istifadə halları qeydə alınmış, bununla da bir çox seçki dairələrində səsvermənin qanuni nəticələri şübhə doğurub.
- 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin bütün mərhələlərində qeydə alınmış qanun pozuntuları və seçkiqabağı siyasi mühit, azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə imkan verməmiş, bununla da son parlament seçkiləri Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyi və beynəlxalq standartlara uyğun keçirilməmişdir.

SMDT 7 noyabr 2010-cu il parlament seçkilərinin monitorinqinin ilkin nəticələrinə dair tövsiyələri aşağıdakılardır:

- Seçki komissiyaları qanun pozuntuları ilə bağlı bütün müraciət və şikayətləri dərhal araşdırmalı, bu prosesdə iştirak edən səlahiyyətli şəxslərin məsuliyyətə cəlb olunması yönündə müfəviq qərarlarını ictimaiyyətə çatdırmalıdırlar.
- Ölkədə siyasi azadlıqlarla bağlı müşahidə olunan siyasi böhranın aradan qalxması üçün siyasi hakimiyyət dövlətlə vətəndaşlar arasında siyasi inam yaratmağa cəhd göstərməlidir.

- Siyasi hakimiyyət bütün siyasi rəqiblərinin dövlət idarəetməsində sərbəst və bərabər təmsilçiliyinə şərait yaratmalıdır.
- Dövlət strukturları vətəndaşların sərbəst toplaşmaq, söz və mətbuat azadlığını təmin edən insan və vətəndaş hüquqlarına hörmət etməlidirlər.
- Seçki Məcəlləsinin yerli ictimai-siyasi təşkilatlar, habelə Avropa Şurasının Venesiya Komissiyasının tövsiyələri əsasında təkmilləşdirilməsi üçün siyasi iradə nümayiş etdirilməlidir;
- Seçki komissiyaları gələcəkdə seçki prosesində aşkarlığın təmin olunması ilə bağlı söylər nümayiş etdirməli, bütün vətəndaşlara seçki prosesini heç bir təzyiq olmadan müşahidəsi üçün şərait yaratmalıdır

SMDT İdarə Heyəti

Bakı şəhəri

8 noyabr 2010